

Špela Frantar
Gimnazija Bežigrad

MOBILIZIRANCI V NEMŠKO VOJSKO – DEJAVNOSTI ZA SPODBUJANJE KRITIČNEGA MIŠLJENJA



Špela Frantar
The Bežigrad Grammar School

MOBILIZED MEN IN GERMAN ARMY – ACTIVITIES TO PROMOTE CRITICAL THINKING

POVZETEK

Prispevek obravnava obvezno temo 4. letnika gimnazije, in sicer Razvoj slovenskega naroda v 20. stoletju v gimnaziji ter se osredotoča na čas druge svetovne vojne, natančneje na obdobje nemške raznarodovalne okupacijske politike, ter deloma sega tudi v povojno obdobje. Naloge v nadaljevanju prispevka dijaku omogočajo razvijanje kritičnega mišljenja z vključevanjem osebne družinske zgodovine prek primarnih zgodovinskih virov. Dijak se na konkretni vsebini (na)učí oblikovati argumente, ob tem pa interpretirati zgodovinska dejstva, vrednotiti posameznikova dejanja in razumeti takratni čas in prostor. Pomembno mesto ima ob tem tudi informacijsko-komunikacijska tehnologija, ki omogoča samostojno iskanje odgovorov, raziskovanje in vrednotenje zgodovinskih virov.

Ključne besede: druga svetovna vojna, okupacija, mobilizacija, nemška vojska, pričevanja

ABSTRACT

The article discusses the mandatory topic studied in the 4th year of upper secondary schools, namely the Development of the Slovene nation in the 20th century, with special focus on WWII, more specifically on the period of German denationalization politics during occupation, and also partly on the after-war period. Assignments mentioned in the article enable students to develop critical thinking by incorporating personal family history through primary historical sources. Based on concrete contents, students learn to formulate their arguments and to interpret historical facts, to evaluate actions of individuals, and to understand the time and space of that period. The information and communications technology plays an important role here, enabling students to independently search for answers, and to investigate and evaluate historical sources.

Keywords: WWII, occupation, mobilization, German army, testimonials

UVOD

Čas med letoma 1941 in 1945 je za številne Slovence še danes zaznamovan kot čas okupacije, odpora proti sovražniku in kolaboracije, čas junaštva in strahu, čas delitev in ideoloških razhajanj. Zgodbe mobilizirancev spadajo v to obdobje, prav tako zgodbe prostovoljcev, dezerterjev, padlih in preživelih. Številna njihova pričevanja ponujajo boljši vpogled v takratni čas.

Prek raziskovanja njihovega »glasu« je dijakom omogočeno razvijanje kritičnega mišljenja in lažjega vživljanja v njihovo kožo. Ob delu z zgodovinskimi viri se spoznavajo z elementi argumentacije, vrednotenja in sklepanja. S pomočjo posameznih korakov prepoznavajo moč samoevalvacije in tako tudi pomen refleksije.

RAZLAGA NAMENOV UČENJA IN DIDAKTIČNEGA PRISTOPA

Dejavnosti, predstavljene v nadaljevanju, so zasnovane tako, da dijake silijo k nenehnemu raziskovanju in opredeljevanju do izbrane tematike. Prek različnih nalog jih navajamo na snovanje lastnih argumentov in jim tako dajemo možnost, da oblikujejo in branijo lastna stališča. Pri samem delu je pomembna tudi vrstniška povratna informacija, zato so nekatere naloge zasnovane v okviru formativnega spremljanja dijakovega dela.

S poznavanjem omenjene tematike, bodo dijaki lažje prepoznavali večperspektivnost zgodovinskih virov in se ne prepuščali »družbeni« manipulaciji, temveč gradili lastno državljsko držo.

Za obravnavo učnega sklopa sta bili načrtovani ena do dve šolski uri. Prva učna ura je namenjena spoznavanju nemške okupacijske raznarodovalne politike, druga pa delu z zgodovinskimi viri s poudarkom na razvijanju kritičnega mišljenja in sodelovalnega učenja. V nadaljevanju je načrtovanje učnega sklopa predstavljeno v shematski obliki.

- 1 Učni načrt. Gimnazija. Zgodovina (2008). Splošna gimnazija. Obvezni predmet (280 ur). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, str. 40.
2 Prav tam, str. 40.
3 Prav tam, str. 40.

Širša tema iz učnega načrta	Razvoj slovenskega naroda v 20. stoletju (obvezna tema) ¹
Učni sklop	Okupacijska politika na slovenskem ozemlju – mobiliziranci v nemško vojsko
Letnik	4. letnik
Število ur	1–2
Operativni cilji za vsebinsko znanje (zgodovinski dogodki, pojavi, procesi)	Dijaki: <ul style="list-style-type: none"> – navedejo, med katere okupatorje je bilo razdeljeno slovensko ozemlje; – pojasnijo značilnosti nemške okupacijske politike; – opišejo vzroke za mobilizacijo Slovencev v nemško vojsko; – opredelijo vlogo mobilizirancev.²
Procesni cilji (spretnosti veščine, zmožnosti)	Dijaki: <ul style="list-style-type: none"> – razvijejo in izkažejo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih medijev, kritično presodijo njihovo uporabno vrednost; – oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča, interpretacije; – analizirajo večperspektivne zgodovinske vire in ob njih razvijejo sposobnost samostojnega izbiranja in odločanja; – razvijejo sposobnost različnih oblik komunikacije.³

Odnosi cilji	Dijaki: – razvijejo pozitiven odnos do slovenske narodne identitete; – razvijajo pozitiven odnos o pomenu spoštovanja človekovih pravic, enakosti, strpnosti in demokracije; – ob sodelovalnem učenju razvijajo socialne in komunikacijske veščine. ⁴
Pričakovani dosežki/ rezultati	Dijaki: – utemeljijo dejavnike, ki so vodili do rojstva samostojne države.
Didaktični pristopi	Učne oblike: – frontalna, – individualna (samostojno delo), – sodelovalno učenje (delo v paru). Učne metode: – metoda dela z zgodovinskimi viri, – metoda dela z grafičnimi prikazi, – metoda izkustvenega učenja (igre vlog), – metoda razlage.
Učne metode	Razlaga, pogovor, delo z zgodovinskimi viri.
Medpredmetno povezovanje	Slovenščina, umetnostna zgodovina, filozofija, knjižnično informacijsko znanje.

RAZLAGA ZGODOVINSKEGA DOGAJANJA⁵

Leta 1941 se je druga svetovna vojna razširila na večji del Evrope. Jugoslovanska vlada, ki jo je vodil Dragiša Cvetković, je 25. marca 1941 na Dunaju, v Belvederju, podpisala pristop k trojnemu paktu, s čimer si je s strani Nemčije in Italije zagotovila jamstvo za njeno ozemeljsko nedotakljivost. Pristop je v Kraljevini Jugoslaviji sprožil številne proteste, ob pomoči britanske obveščevalne službe pa so jugoslovanski častniki izvedli državni udar. Kraljevo namestništvo pod vodstvom kneza Pavla Karađorđevića je bilo odstranjeno, mladoletni knez Peter pa spoznan za polnoletnega. Ker je s tem Jugoslavija postala nezanesljiva, se jo je Hitler odločil 6. aprila 1941 napasti v tako imenovani operaciji Strafgericht (Kazen). Napad se je zgodil brez vojne napovedi.

Obdobje druge svetovne vojne še vedno buri duhove in ponuja različne (večperspektivne) poglede na čas okupacije in odzive nanjo. Ob okupaciji slovenskega ozemlja se je takratni politični vrh pod vodstvom bana Natlačena odločil za sodelovanje v Ljubljanski pokrajini, kjer so Italijani izvajali milejšo politiko kot Nemci. Na drugi strani pa je Komunistična stranka Slovenije izkoristila njihovo lojalnost in 26. aprila 1941 v Vidmarjevi hiši v Rožni dolini oblikovala Protiimperialistično fronto, ki se je po napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo junija 1941 preimenovala v Osvobodilno fronto slovenskega naroda. Nemški okupator ni dopuščal političnega delovanja Slovencev, saj se je odločil za hujšo raznarodovalno politiko pod taktirko Himmlerja. Okupirano ozemlje so razdelili na dve upravni enoti, na Spodnjo Štajersko in zasedena območja Koroške in Gorenjske. Ob zasedbi so takoj začeli s ponemčevalnim načrtom, katerega cilji so bili uničenje slovenske kulture, zaseg premoženja, izgon prebivalstva in tudi prisilna mobilizacija slovenskih fantov v nemško vojsko. Ukinili so slovenske šole, časopise, društva in spremenili krajevna in lastna imena. Prebivalstvo so razdelili na polnopravne nemške državljane (bivši jugoslovanski državljani nemške narodnosti), državljane Nemčije na »preklic« (Slovenci na Spodnjem Štajerskem in Gorenjskem, ki so podali izjavo, da pripadajo domovini zvestemu prebivalstvu) in prebivalce brez državljan-

⁴ Prav tam, str. 40.

⁵ Povzeto po različnih virih.

stva (varovance nemškega rajha). Pomembnost slovenskega ozemlja je nakazal tudi obisk Hitlerja. »Do konca julija 1942 so Nemci iz Štajerske in Gorenjske izselili približno 55.000 ljudi (okoli 37.000 v Nemčijo, 10.000 na Hrvaško in 7.500 v Srbijo), 17.000 pa jih je prebegnilo (v glavnem v Ljubljansko pokrajino). Že spomladi 1941 so odpeljali v rajh in tam usmrtili več kot 600 umsko bolnih in osirotelih, aprila 1942 pa izselili tudi 917 Slovencev iz bivše avstrijske Koroške.«⁶ Hkrati z izgonom so Nemci uvedli vojaško obveznost in prvi fantje so bili mobilizirani že poleti 1941. Mobilizacija je bila v večji meri prisilna in je bila sprva obvezna v delovno službo in kasneje v nemško vojsko. Vpoklic v nemško vojsko je bil brez pravne podlage, saj fantje niso bili državljani nemškega rajha, ker naše ozemlje ni bilo formalno priključeno k njemu. Prvi vpoklic na Gorenjskem je bil izveden januarja 1943, medtem ko na Štajerskem že maja 1942. Mobilizirani so bili mladi fantje, rojeni večinoma med letoma 1908 in 1929. Skupno število mobiliziranih na Gorenjskem presega 10.000, medtem ko je bilo na celotnem slovenskem ozemlju pod nemško okupacijo med 20.000 in 50.000.⁷ Vpoklicani so se večinoma odločali za odhod v nemško vojsko, saj jim je bilo zagroženo, da bodo sorodnike dezertarjev ali pa tistih, ki se ne bi odzvali vpoklicu, selili in poslali v taborišča. Niso pa redki primeri, ko so se fantje odločili za dezertarstvo (zlasti po letu 1943) in so vojno dočakali v ujetništvu ali pa v zavezniški oziroma partizanski vojski. Prav tako je bila mobilizacija v nasprotju z mednarodnim pravom in 23. členom Haaškega pravilnika, ki opozarja, da je vojskujoči državi prepovedano mobilizirati državljane sovražne države s tem, da bi sodelovali v vojaških operacijah proti lastni državi, pa četudi so bili v službi vojskujoče se države pred začetkom vojne.

Učno gradivo je zasnovano v obliki delovnih listov, ki se lahko rešujejo posamično ali kot celoten sklop. S pomočjo številnih zgodovinskih virov dijaki razvijajo odnos do nemške okupacijske raznarodovalne politike in spoznavajo njene posledice prek osebnih/družinskih zgodb posameznikov. Prek dnevniških zapisov se vživijo v vlogo mobiliziranca ter se ob koncu sklopa opredelijo do pojava mobilizacije v nemški vojski. Delo poteka tako individualno kot sodelovalno, pri čemer ima pomembno vlogo povratna informacija vrstnika.

UČNO GRADIVO ZA OBRAVNAVO TEMATSKEGA SKLOPA MOBILIZIRANCI V NEMŠKO VOJSKO

⁶ Vodopivec, Peter (2006). Od Pohlinove slovnice do samostojne države. Ljubljana: Modrijan, str. 269.

⁷ Število mobiliziranih vojakov v nemško vojsko niha od vira do vira. Npr. Žibert omenja okoli 70.000 mobiliziranih, Dežman okoli 100.000, Kokalj Kočevarjeva navaia 35.000.

DELOVNI LIST 1: Osebnе zgodbe mobilizirancev

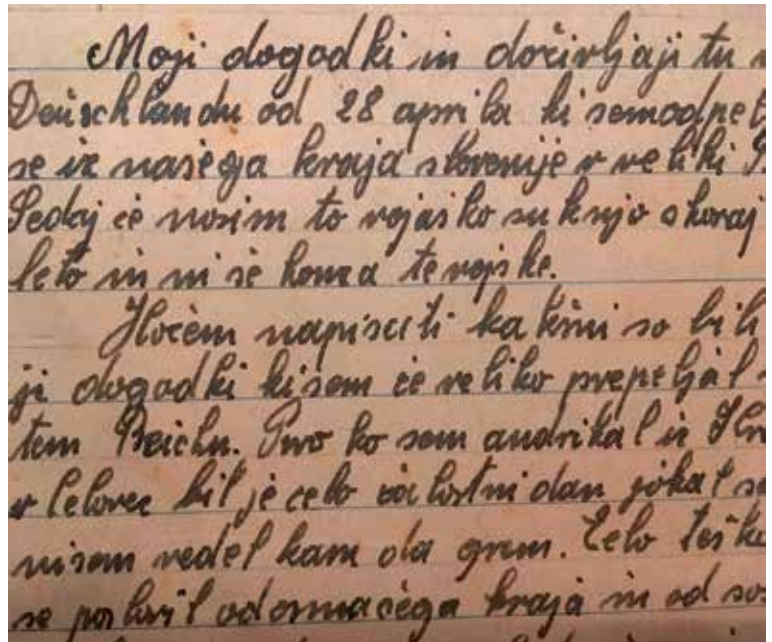
(KM: Prepoznavanje in opredeljevanje problemov, postavljanje vprašanj)

1. Oglejte si spodnje vire in preberite besedila. O katerem zgodovinskem dogodku pričajo? kateri podatki, najdeni v besedilu, podkrepijo vaše dognanje?
2. Kakšna vrsta zgodovinskega vira je prikazana? Svoj odgovor utemeljite.
3. Razmislite, zakaj so tovrstni viri dragoceni zgodovinski vir. Ali so v spodnjih virih zapisana dejstva ali mnenje?
4. Na podlagi zapisa opišite občutje mobiliziranca.
5. Vživite se v vlogo mlade žene in mobiliziranca napišite kratko pismo.

Vir 1–5: Dnevnik Franciška Štularja iz Cerkelj na Gorenjskem, rojenega 26. 10. 1921, ubitega 23. 10. 1944 (osebni arhiv Špele Frantar).

Vir 1

»Moji dogodki in doživljaji tu v Deüschlandu (Deutschland, op. avtorice) od 28. aprila (op. avtorice – 1943), ko so me odpeljali iz našega kraja Slovenije v veliki Reich. Sedaj že nosim to vojaško suknjo skoraj eno leto in ni še konca te vojske.«

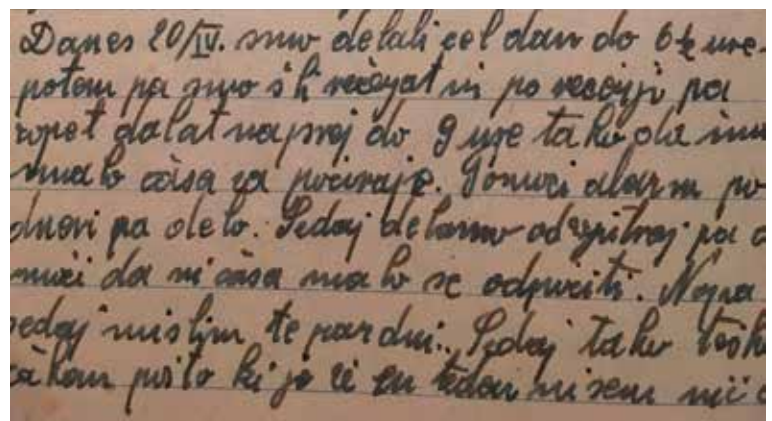


Moji dogodki in doživljaji tu v Deüschlandu od 28 aprila ki sem odšel se iz našega kraja Slovenije v veliki Reich. Sedaj že nosim to vojaško suknjo skoraj leto in ni še konca te vojske.

Hočem napisati kakšni so bili ti dogodki ki sem se reliko prepeljal v tem Reichu. Tvo ko sem andrikal in Gornje Celovce bil je celo v celotni dan jokat in nisem vedel kam oti grom. Telo tei ko se potihnil od onega kraja in od so.

Vir 2

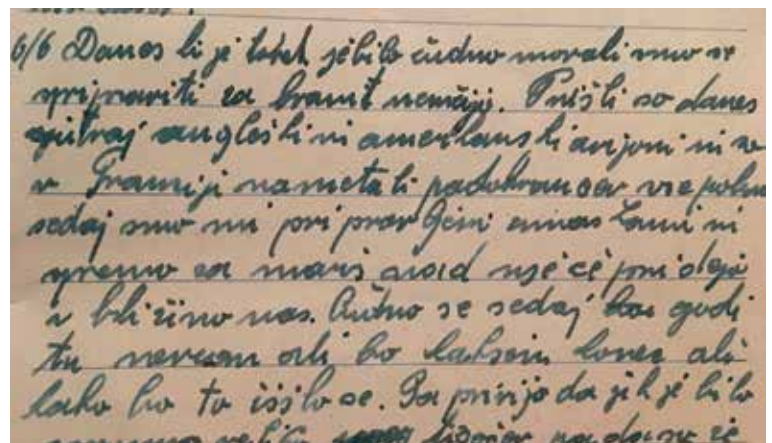
»Danes 20. 4. (op. avtorice 1944) smo delali cel dan od 6.30 ure in potem pa smo šli večerjat in po večerji delat naprej do 9 ure, tako da imam malo časa za počivanje. Ponoči alarm, podnevi delo. Sedaj delamo od zjutraj pa do noči, da ni časa malo se odpočit. /.../ Sedaj tako težko čakam pošto, ki je že cel teden nisem nič dobil.«



Danes 20/IV. smo delali cel dan do 6 1/2 ure. potem pa grom in rečati in po večerji pa vpet delat naprej do 9 ure tako pla in malo časa za počivanje. Ponoči alarm podnevi pa ote. Sedaj delamo od zjutraj pa do noči da ni časa malo se odpočiti. Sedaj mislim te par dni. Sedaj tako težko čakam pošto ki je že cel teden nisem nič dobil.

Vir 3

»6. 6. Danes, ki je torek je bilo čudno. Morali smo se pripraviti za branit Nemčijo. Prišli so danes zjutraj angleški in ameriški avijoni in so v Franciji nametali padobrancev vse poln.«



6/6 Danes ki je torek je bilo čudno morali smo se pripraviti za branit nemčiji. Prišli so danes zjutraj angleški in ameriški avijoni in so v Franciji nametali padobrancev vse poln. Sedaj smo mi pripravili eno samo in v greno za marš aviol vse se pri ote in bližino nas. Čudno se sedaj kaj godi tu nemcem ali bo lahko lones ali lahko bo to islo se. Pri prijajo da jih je bilo mnogo reliko 10000 ljudi in padobranci se

Vir 4

»13. 9. Sreda. Danes pa zopet isto. Čisto vsak dan je alarm. In zopet so enega zbili na tla. /.../ Kar po cel dan je alarm, Sedaj tako pogosto letajo in po toliko, da je vse črno. Danes zjutraj sem izvedel, da grem naprej, toliko sem bil zamišljen in žalosten, ko sem dobil vednost, da gremo zjutraj naprej in sicer na fronto.«

13. 9. Sreda. Danes pa zopet isto isto. Čisto vsak dan je alarm. In zopet so enega zbili na tla. /.../ Kar po cel dan je alarm. Sedaj tako pogosto letajo in po toliko, da je vse črno. Danes zjutraj sem izvedel, da grem naprej, toliko sem bil zamišljen in žalosten, ko sem dobil vednost, da gremo zjutraj naprej in sicer na fronto.

Vir 5

»12. 9. Torek. Danes je bil skoro cel dan alarm. Toliko skupin je letalo preko nas, samo nismo mogli streljati, ki so bili le predaleč od nas okoli 25 km. Videli smo jih dobro. Čez nekaj časa pa prihiti eden tisoč devetsto metrov visoko in tistega smo zbili na tla. Pet jih je poskakalo ven iz avijona samo dva sta pogorela.«

12. 9. Torek. Danes je bil skoro cel dan alarm. Toliko skupin je letalo preko nas, samo nismo mogli streljati, ki so bili le predaleč od nas okoli 25 km. Videli smo jih dobro. Čez nekaj časa pa prihiti eden tisoč devetsto metrov visoko in tistega smo zbili na tla. Pet jih je poskakalo ven iz avijona samo dva sta pogorela.

DELOVNI LIST 2: Mobiliziranci – kolaboranti ali žrtve sistema

(KM: Oblikovanje, analiza in vrednotenje argumentov)

Na podlagi spodnjih virov izberite eno od trditev, s katero se najbolj strinjate, in jo podkrepite z argumenti.

1. Mobilizacija Slovencev v nemško vojsko je eden najhujših okupatorjevih zločinov.
2. Mobiliziranci v nemško vojsko so bili kolaboranti.
3. Mobiliziranci so sami odločali o lastni usodi.
4. Mobiliziranci so bili prisiljeni vključiti se v nemško vojsko.
5. Prisilna mobilizacija je povzročila različne oblike odpora.

Vir 1: Zapis Kocbeka v Tovarišiji (1949)

Edvard Kocbek je zapisal:

»Prej ali slej bomo morali izkazati spoštovanje tistemu trpljenju, ki si ga je morala skoraj polovica mladih Slovencev proti svoji volji naložiti na rame in na dušo. Krvaveli so od Narvika do afriških puščav, od Rokavskega preliva do Finske, Moskve in Povolžja, o koliko tihe, neznane in globoke tragike je skrite in pokopane po vsej Evropi in koliko zapletenega in podivjanega nesmisla nosi marsikak fant v sebi, ko se bojujejo proti nam z zmogljivostjo, ki bi med nami dobila vse drugačno vrednost!«

(Stanonik, Marija (1999). Slovensko pesništvo pod tujimi zastavami, pesnjenje slovenskih prisilnih mobilizirancev v nemško vojsko v drugi svetovni vojni od 1941 do 1945. Celje: Zveza društev mobiliziranih Slovencev v nemško vojsko 1941–1945, str. 20.)

Vir 2: Osebna zgodba Francija Krepfla iz Rač

»Franci Krepfl, kmečki sin iz Rač, ki je bil pred vojno tudi voditelj Fantovskega odseka (Orlov) v tem kraju, je po prejemu poziva izvedel veliko sabotažno akcijo. Za tovarno tanina v Majšperku je marca 1943 zažgal 50 vagonov lubja. Dne 1. aprila 1943 se je odzval pozivu za odhod v nemško vojsko, že 15. maja istega leta pa je iz vojašnice v Stuttgartu v civilni obleki in s ponarejeno legitimacijo, ki mu jo je sovaščan po dogovoru prinesel iz Rač, pobegnil v domači kraj.«

(Žnidarič, Marjan (2001). Nemška mobilizacija v 2. svetovni vojni. Celje: Zveza društev mobiliziranih Slovencev v nemško vojsko 1941–1945, str. 71.)

Vir 3: Dnevniški zapis – osebna zgodba Frančiška Štularja iz Cerkelj na Gorenjskem

»Zelo težko sem se poslovil od domačega kraja in od sosedov, posebno pa od moje mlade žene in od sinkota. In takrat sem molil, da se bomo kmalu videli zopet doma, da bo kmalu te vojske konec. /.../ Tako mi je bilo hudo po domu, da sem samo jokal, kadar sem bil sam v sobi. Molil sem in pisal vsak dan, samo če sem imel čas. Pisal sem ob nedeljah tudi po 10 pisem in ob delovnikih pa ženi sigurno enega. /.../«

(Osebni arhiv Špele Frantar.)

Vir 4: Tisoči Gorenjcev v nemško vojsko

»Po polletnem služenju v RAD so vpoklicance pošiljali v različne rezervne vojaške enote, kjer so jih usposobili za bojevanje na fronti. Največ gorenjskih vojakov je bilo poslanih na vzhodno fronto. Številni so na fronti dezertirali in se priključili osvobodilnim gibanjem po Evropi. Iz slovenskih ujetnikov, ki so bili zajeti na fronti v Normandiji, so v Veliki Britaniji ustanovili jedro 5. prekomorske brigade, v Sovjetski zvezi pa je bila ustanovljena 1. jugoslovanska brigada in tankovska brigada. Več tisoč jih je uspelo dezertirati v partizanske enote v Sloveniji, nekaj sto se jih je priključilo tudi Gorenjski samozaščiti. Po koncu vojne so se iz različnih ujetniških taborišč vračali še vse do sredine petdesetih let.«

(Kokalj Kočevar, Monika (2017). Tisoči Gorenjcev v nemški vojski. V: Gorenjski glas, 6. 2. 2017.)

Vir 5: Pričevanje Jožeta Lorenčiča

»Nisem pričakoval, da me bodo v domovini sprejeli z 'muziko', nisem pa pričakoval, da me bodo pričakali kot 'hudodelca'. Tja, kamor smo bili poslani na silo, nismo šli prostovoljno, hote, ampak smo morali, da nismo ugonobili tistih, ki so za nas podpisali, saj to bi bile nedolžne žrtve, kajti Nemci niso poznali 'pardona'. Zakaj izbrani, kako izbrani, ne bi znal povedati.«

(Stanonik, Marija (1999). Slovensko pesništvo pod tujimi zastavami, pesnjenje slovenskih prisilnih mobilizirancev v nemško vojsko v drugi svetovni vojni od 1941 do 1945. Celje: Zveza društev mobiliziranih Slovencev v nemško vojsko 1941–1945, str. 23–24.)

S sošolcem si izmenjajta mnenji in vajine ugotovitve zapišita v obliki pisno-grafičnega izdelka. Pri tem bodita pozorna na povratno informacijo, ki jo podajata. Dopusčajta raznolikost mnenj in se osredotočajta na argumente, ki podkrepijo vajino trditev.

	TRDITEV	ARGUMENTI
SOŠOLEC 1 _____		
SOŠOLEC 2 _____		

Nato zapišita samorefleksijo na vajino komunikacijo in sodelovanje.

DELOVNI LIST 3: Izkrcaje v Normandiji

(KM: Ločevanje dejstev od mnenj, večperspektivnost)

Preberite vira 1 in 2 ter odgovorite na vprašanja.

1. Na podlagi obeh virov zapišite, kateri zgodovinski dogodek opisujeta.
2. V čem sta si zapisa podobna/različna?
3. S pomočjo obeh virov potrdite ali ovrzite trditev: *Nemci so pričakovali zavezniško izkrcaje v Normandiji.*
4. Ali na podlagi obeh virov lahko sklepamo o objektivnosti podatkov? Po katerih kriterijih boste vrednotili in presojali oba vira?
5. Poiščite v obeh virih objektivna dejstva in subjektivna mnenja ter jih izpišite v obliki preglednice.
6. S pomočjo spletnega brskalnika poiščite vsaj tri različne zgodovinske vire, ki opisujejo izkrcaje v Normandiji z zornega kota zaveznikov.

Vir 1: Emil Kranjec o izkrcanju v Normandiji

»V kraju Preal pri Granville smo vežbali. Bil sem pri kolesarjih. Imeli smo vojaška kolesa, vse se je vozilo na njih, od minometov do mitraljezov, delali smo do 50 km na dan. Bili smo v Normandiji ob invaziji. En teden prej smo spali že opremljeni, samo brez čelade, Nemci so nekaj slutili. Invazija se je začela ob enih ponoči, ko je bila uzbuna. Šli smo na kolesa in se odpravili do morja, čez Normandijo, šli smo celo noč in cel dan, vmes so nas bombardirali, marsikdo je obležal, drugi dan smo prišli na fronto na koto 72. Slovence so nas imeli za 'Kanonfuter', Nemci so nas vedno pošiljali naprej in sem moral biti spredaj in sem bil predstraža, z daljnogledom sem gledal morje. Kakor daleč je seglo oko, je bila ladja pri ladji, bombardirali so nas, na vsak kvadratni meter je padla granata.«

(Muzej novejšje zgodovine Slovenije. Zbirka ustnih virov (Emil Kranjec).)

Vir 2: Franc Vrečer o izkrcanju v Normandiji

»Po zaključku usposabljanja vojaških veščin je bil Franc iz Frankfurta z vlakom odpeljan preko Issoirea v mesto Le Folgoet pri Lesnevenu, približno 20 kilometrov severovzhodno od Bresta v Bretaniji. Tukaj so precej marširali, na dan po 60 kilometrov. Poleg tega so neprestano uprizarjali spopade z napadalno in obrambno vojsko. Pred invazijo v Normandijo junija 1944 so dobili kolesa. Če bi se zgodil plinski napad, bi si morali hitro natakniti plinske maske. Eno najtežjih usposabljanj je bilo ravno to, saj so morali kolesariti tudi z masko. Francu je v takšnem primeru pogosto zmanjkovalo sape, na prtljažniku je vozil namreč tudi težek podstavek mitraljeza. Nekajkrat je poizkusil s prevaro, da se mu je strgala veriga.«

(<https://www.knjznicna-celje.si/raziskovalne/4201203802.pdf>. Intervju. Dostop: 20. 5. 2018.)

DELOVNI LIST 4: Povojno obdobje

(KM: Oblikovanje ciljev in načrtovanje poti do ciljev)

Oglejte si slikovne vire in ugotovite, kateri vir ne spada v povojno obdobje (po letu 1945). Odgovorite na ključno vprašanje, zakaj je bil povojni obračun s političnimi nasprotniki pravno, moralno in etično sporen, omogočil pa je učinkovit prevzem oblasti.

Po izmenjavi mnenj v razredu se razdelite v poljubne skupine. Vsaka skupina bo raziskala en dogodek iz povojnega obdobja. Načrtujte korake formativnega spremljanja do oblikovanja končnega izdelka – e-plakata.

1. Najprej se pogovorite o vašem predznanju o omenjeni temi.
2. Oblikujte skupne cilje za končni izdelek in za skupinsko sodelovanje.
3. Načrtujte skupinski proces v obliki akcijskega načrta dela.
4. Pripravite e-plakat.
5. Zapišite individualno samoevalvacijo skupinskega dela (kako si se počutil/-a v skupini, ali so bili jasni cilji skupine vsem udeležencem, ali je bila skupinska razprava konstruktivna, ali so člani skupine poslušali tudi nasprotna mnenja, kakšno je bilo sodelovanje – (destruktivno/konstruktivno, delovno, motivirano itd.).

Barbara rov – povojni poboji



(Foto: dr. Jože Dežman, predsednik Komisije Vlade RS za reševanje vprašanj prikritih grobišč.)

Otroci s Petrička



(Osebni arhiv: Ivo Žajdela.)

Izgnanci



(Fototeka Muzeja novejšje zgodovine Slovenije.)

Begunci



(Fototeka Muzeja novejšje zgodovine Slovenije.)

DELOVNI LIST 5: Status mobilizirancev v Republiki Sloveniji

(KM: Vrednotenje in odločanje)

Na spletni povezavi <https://bit.ly/2H226Ja> (dostop: 25. 5. 2018) se nahaja Zakon o žrtvah vojnega nasilja. Preberite si ga in v krajšem esejskem razmišljanju (od 500 do 750 besed) vrednotite dogajanje po pravnih in etičnih kriterijih, se odločite in zapišite na podlagi vseh predhodnih virov, da so mobiliziranci upravičeni do statusa žrtve vojnega nasilja. Svojega mnenja ne pozabite podkrepiti z argumenti (zgodovinska dejstva).

Svoje razmišljanje delite s sošolcem.

Izdelka drug drugega ocenita na podlagi spodaj navedenih kriterijev in drug za drugega dopolnita semafor.

Iz danega gradiva znam najti ustrezne in bistvene podatke in se opredeliti do esejskega vprašanja.			
Prepoznam položaj mobilizirancev med drugo svetovno vojno in po njej.			
Ločim različne vzroke za mobilizacijo v nemško vojsko.			
Imam razvito sposobnost doživljanja, razumevanja in vrednotenja obravnavanih zgodovinskih virov.			
Argumentiram svoje mnenje na podlagi izsledkov iz zgodovinskih virov.			
Upoštevam navodila pri pisanju esejskega razmišljanja (dolžina).			

SKLEP

Učni načrt za 4. letnik gimnazije je vsebinsko zelo bogat in mnogokrat učiteljem zaradi pomanjkanja učnih ur ne omogoča poglobljene obravnave učne snovi. Kljub vsemu lahko dijaki s pomočjo različnih dejavnosti lažje osmislijo vsebinsko zelo pestro 20. stoletje. Na podlagi obravnave mobilizirancev v nemško vojsko tako razvijajo kritično razmišljanje in nadgrajujejo delo z zgodovinskimi viri. S posameznimi nalogami jih spodbujamo k lažjemu identificiranju z dogodki iz slovenske zgodovine, ki še vedno deloma delijo slovenski narod.

IZBOR VIROV IN LITERATURE

Ferenc, Tone (1968). Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941–1945. Maribor: Založba Obzorja.

Gabrič, Aleš, Režek, Mateja (2011). Zgodovina 4. Učbenik za četrti letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.

Kokalj Kočever, Monika (2017). Mobiliziranci v nemško vojsko z Gorenjske v letih 1943–45. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino (Zbirka Razpoznavanja).

Učni načrt. Gimnazija. Zgodovina (2008). Splošna gimnazija. Obvezni predmet (280 ur). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.

Žnidarič, Marjan (2001). Nemška mobilizacija v 2. svetovni vojni. Celje: Zveza društev mobiliziranih Slovencev v nemško vojsko 1941–1945.

INTERNETNI VIRI

Komplet, Filip, Toš, Rožle (2012). Slovenski odtisi v pesku Normandije. Raziskovalna naloga, str. 49–56. Dostopno na: <https://www.knjiznica-celje.si/raziskovalne/4201203802.pdf>, dostop: 20. 5. 2018.

Uradni list RS, št. 68/1996 z dne 29. 11. 1996. Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/1996-01-3744/odlocba-o-ugotovitvi-da-dolocbe-8--16--in-22--clena-zakona-o-zrtvah-vojnega-nasilja-niso-v-neskladju-z-ustavo-ugotovitvi-da-je-v-neskladju-z-ustavo-zakonska-ureditev-pokojninskega-zavarovanja-kolikorne-ureja-posebnega-varstva--->, dostop: 20. 5. 2018.